BELGİ
Sayı 22 (Yaz 2021/II)

DOI: 10.33431/belgi.894108 **Araştırma Makalesi/**Research Article

ATATÜRK'ÜN ÇOCUK SEVGİSİNE BİR ÖRNEK: ALTAN'A HEDİYE ETTİĞİ SAAT

AN EXAMPLE OF ATATÜRK'S LOVE OF CHILDREN: WATCH GIVEN A GIFT TO ALTAN

Mevlüt ÇELEBİ*

Geliş Tarihi/Received:09.03.2021 **Kabul Tarihi/Accepted:**26.06.2021

ÇELEBİ, Mevlüt, (2021), "Atatürk'ün Çocuk Sevgisine Bir Örnek: Altan'a Hediye Ettiği Saat", Belgi Dergisi, S.22, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2021/II, ss. 1-23.

Öz

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün özelliklerinden biri de, halkla iç içe olmasıdır. Bunun doğal bir sonucu olarak Atatürk, muhatap olduğu insanlara ve resmi görevlilere maddi ya da manevi hediyeler vermekten de çok hoşnut kalırdı. Bu hediyeler arasında saatlerin özel bir yeri vardı. Atatürk'ün hediye ettiği saatlerden en çok bilinen ve tekrarlanan iki saat vardır. Bunlar, Alman generali Liman von Sanders'e ve küçük bir çocuk olan Altan'a hediye ettiği saatlerdir. İlki, Atatürk'ü Çanakkale Muharebeleri'nde bir şarapnel parçasından kendisini kurtaran saattir. Hayatını kurtaran bu saati Alman generaline hediye etmesi ast üst ilişkisi kapsamında verilmiş bir hediyedir. Oysa Altan'a hediye ettiği saat farklı özellikler taşımaktadır. Atatürk, ölümünden birkaç yıl önce İstanbul'da gittiği bir otelde Altan'ı görür. Yanına çağırdığı Altan ile uzun uzun sohbet eder. Babası bir subay olan Altan'ın verdiği cevaplardan memnun kalan Atatürk, o gecenin bir anısı olmak üzere küçük çocuğa bir saat hediye eder. Saat uzunca bir süre Altan'ın ailesi tarafından kıymetli bir emanet olarak özenle saklanır. Ne var ki, genç yaşta kanser hastalığına yakalanan Altan'ın tedavisi için bir bankaya rehin bırakılır. O saatin hâlâ emanet edilen bankada olup olmadığı konusunda yaptığımız girişimlerden sonuç alamadık. Atatürk'ün Altan'a hediye ettiği saat o günün koşullarında bir servet değerindedir. Atatürk, hiç tanımadığı halde sevgisini göstermek için kıymetli bir saatini bir çocuğa hediye etmiştir. Bu, Atatürk'ün çocuklara olan sevgisini de gösteren etkileyici bir örnektir. Kurduğu cumhuriyeti gelecek nesillere emanet eden Atatürk, çocukların eğitimine verdiği önem ve destekle de bilinmektedir. Bu yazıda Atatürk'ün bir çocuğa verdiği saatin serüvenini, dönemin kaynaklarından istifade ederek inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: *Atatürk, Atatürk ve Çocuk, Atatürk'ün Hediyeleri, Atatürk'ün Saatleri, Atatürk ve Altan Gediz.*

*Prof. Dr. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Bornova/İzmir. mevlutcelebi@yahoo.com, (https://orcid.org/0000-0001-8244-661X)

Abstract

One of Atatürk's characteristics is that he is intertwined with the people. As a natural consequence of this, Atatürk would also be very pleased to give gifts or moral gifts to the people and officials he was dealing with. Among these gifts, watches had a special place. Among the watches that Atatürk gave as a gift, there are two most known and repeated watches. These are the watches he gave to the German general Liman von Sanders and to a little boy Altan. The first is the clock that saved Atatürk from a piece of shrapnel in the Battles of Çanakkale. The gift of this watch, which saved his life, to the German general, is a gift made among the soldiers. However, the watch that Atatürk gave to Altan has different features. Atatürk saw Altan in a hotel he went to in Istanbul a few years before his death. He has a long conversation with Altan. Atatürk is very pleased with Altan's answers and gives the little boy a watch as a memory of that night. The watch was carefully kept by Altman's family as a precious trust for a long time. However, Altan, who caught cancer at a young age, is left hostage to a bank for his treatment. We could not get results from our attempts to determine whether that watch is still in the deposited bank or not. The watch that Atatürk gave to Altan is worth a fortune under the conditions of that day. This incident shows Atatürk's love for children. In this article, we will examine the adventure of a clock that Atatürk gave to a child, using the resources of the period.

Keywords: *Atatürk, Atatürk and Child, Gifts of Atatürk, Atatürk's watches, Atatürk and Altan Gediz.*

GİRİŞ

Atatürk'ün, çocuklara olan sevgisi, yetenekli fakat imkânları sınırlı çocukların eğitimi konusundaki destekleri ve fırsat buldukça çevresindeki insanlara yaptığı yardımlar ve verdiği hediyeler bilinmektedir. İnsani özelliğinin yanı sıra, Türk devlet geleneğine de uygun olarak, devlet başkanı sıfatıyla, yönetimindeki insanların dertlerine çözüm bulmak, başarılarını taltif etmek ve hediyeler vermek, Atatürk'ün takdire değer vasıflarındandır. Tarihsel kökeni çok eskilere gitmekle beraber saat, geçtiğimiz yüzyılda insanlar için ayrılmaz bir aksesuar ve hediyelik eşya özelliği kazandı. Devlet başkanları arasındaki hediyeleşmelerde olduğu gibi kişilerin birbirine hediye ettiği kıymetli eşyalar arasında da saat başta gelmekteydi. Günümüzün iletişim ve haberleşme araçlarının fazlalığı nedeniyle saatin zamanı gösterme açısından önemi azalmış olsa da, şık bir aksesuar olma özelliği devam etmektedir.

Atatürk'ün "cimri" olmadığı konusunda pek çok örnek bulunduğu gibi, çevresindekiler de bunu sıkça vurgulamaktadırlar. Taltif etmek ve memnuniyetini ifade etmek için kullandığı eşyaları, kıyafetleri ve saat gibi aksesuarları yakınındaki insanlarla paylaşmaktan zevk almıştır. Gerçi, Falih Rıfkı Atay, saat hediye etme konusunda Atatürk ile yaşadığı şöyle hoş bir olay anlatmaktadır:

"Umut: Fırsat düştükçe yazdığım gibi hasis denemez, çünkü ikramları pek yerinde idi. Fakat elinin bir hayli sıkıca da olduğunu söylemekten geçemem. Çünkü içimde pek lâtif bir acısı vardır. Ara sıra kravat gibi ufak tefek şeyler alırdık. Bunun için meclisi iyice tenha olmalı, pek sevmedikleri aramızda bulunmamalı idi. Bir akşam üç kişi kalmıştık: Şükrü Kaya, Ruşen Eşref ve ben. Aramızda bir tertip yaptık. Atatürk'e hediye gelmiş olan saatlerden birer tane almak istiyorduk. Eski köşkte idi. Konuştuk, neşelendik. Ve meseleyi açtık. Pek ciddî:

- Ha bu akşam başka, dedi, üç arkadaşımsınız. Ne çıkar birer saatten. Fakat insaf ediniz, kalabalık olduğumuz zamanlar herkese nasıl saat bulabilirim?

Müjde üçümüzün de ilhamlarımızı açtı. Atatürk'ü keyiflendirmek için elimizden geleni yapıyorduk. Bir müddet geçti, saatleri hatırlattık. Zili çaldı, Nesip Efendiyi çağırdı, bu Nesip Efendi simsiyah, yaşlı ve güler yüzlü bir Sudanlı idi. Aklı ve nutku birbirinden kıttı. Dört beş kelimelik bir cümlesini bile hatırlamıyorum. Bir gün evdekilere:

- Çocuklar aklınızı başınıza alınız, der.

Pek ehemmiyet verdiği bir mesele üzerine olduğu için, uzun müddet düşündükten sonra, nutkuna devam eder:

- Çocuklar başınızı aklınıza alınız.

İşte bu Nesip Efendi geldi, Atatürk:

- Yukarıda camekânda saatler var ya... Al getir, dedi.

Nesip Efendi gitti gelmez. İdareye bakanlar tarafından böyle şeylere pek dikkat etmesi için tembihli idi. Biz ha geliyor, coştuk, ha gelecek, kaynaştık. Zaman hayli geçince de yine hatırlattık. Atatürk zili kuvvetle vurdu. Nesip Efendi görününce bir hayli payladı:

- Ben sana söyleneni biliyorum. Beyler onlardan değil. Ne diyorsam yap.

Nesip Efendi gitti gelmez. Biz nükteler savurup birimiz bir şiir, birimiz bir şarkı tutturup Atatürk'ü keyifli tutmağa çalışıyoruz. Nihayet bir zil daha, bu defa Nesip Efendi elinde birkaç saatle geldi. Atatürk:

- Getir bakayım, dedi.

İnadına gözüne kötü görünenleri seçmiş olmakla beraber pek de fena şeyler değildi:

- Bu arkadaşlarıma bunları mı lâyık görüyorsun? Götür, çabuk daha iyileri vardır, onları getir, emrini verdi.

Nesip Efendi yine gitti gelmez. Biz hep aynı şevk içindeyiz. Atatürk çok defa gülmekten gözleri yaşarıyordu. Ismarlama böyle bir meclis eğlencesi bulamazdı. Zamanlar geçti, hafifçe hatırlattık. Tekrar zile bastı. Nesip Efendi bu defa iki üç başka saatle geldi. Atatürk bunları da beğenmedi. Biz kendimize pek lâyık bulmakla beraber, daha iyisinden mahrum olmamak için, onun fikrine katılmış görünüyorduk. Nesip Efendi gitti gelmez. Gelir gider. Böylece saatler geçti. Çankaya sabahı ağarmak üzere idi. Pek güzel bir gece geçiren Atatürk:

- Vakit geç, sizin de benim de yarın işlerimiz var, saat meselesini başka zamana bırakalım, demesin mi?

Biz onu eğlendirdiğimiz kadar o da bizi oyalamıştı."[1]

Bu gibi tekil olay ve örnekleri bir yana bırakarak, Alman generali Liman von Sanders'e hediye ettiği saatten söz edeceğiz. Bu olayın ayrıntılarını daha önce bir yazımızda incelediğimiz için[2] burada sadece özetlemekle ve o yayından sonra rastladığımız birkaç belgeye dikkat çekmekle yetineceğiz.

A- ATATÜRK'ÜN LİMAN VON SANDERS'E HEDİYE ETTİĞİ SAAT

Atatürk'ün hayatında saatin yeri ve önemiyle ilgili ilk akla gelecek olay, Çanakkale Muharebeleri'nde yaşanan bir yaralanma olayıdır. Mustafa Kemal Paşa, Çanakkale Muharebelerine ait hatıralarını ilk olarak Ruşen Eşref Ünaydın'a anlattı. Bu görüşme Mustafa Kemal Paşa'nın Akaretler'deki evinde, Ruşen Eşref Bey tarafından 24-28 Mart 1918 tarihleri arasında yapılmıştır. Bu mülakat, aynı yıl Yeni Mecmua'nın Çanakkale Zaferi için hazırlanan özel sayısında "Mülakatlar" kısmında "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat" başlığı ile yayınlanmıştır.[3] Ruşen Eşref, sohbetin 10 Ağustos 1915 Conkbayırı Muharebeleri kısmını şöyle anlatır:

"Mustafa Kemal Bey, derhal oradaki kumandanlarla beraber hücum saflarının önüne geçmiş. Askere düşmanın kaçmaya hazırlandığını fakat buna müsaade etmeyeceğimizi söylemiş. 'Bunun için benim ileriden kırbaç sallayarak vereceğim işaret üzerine hepiniz

1 Falih Rıfkı Atay, (1980), Çankaya, İstanbul, s.527-528.

2 Mevlüt Çelebi, (2018), "Conkbayırı'nda Atatürk'ün Hayatını Kurtaran Saat", *Belgi*, C. 2, S. 16 (Yaz. Halil İnalcık Özel Sayısı), ss.744-759.

3 Ruşen Eşref, (1918) "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat", Çanakkale, 5/18 Mart 331/1915, *Yeni Mecmua'nın Fevkalade Nüshası*, (18 Mart 1918), Hilal Matbaası, İstanbul, ss.130-143.

düşmana atılacaksınız' demiş. Beş on adım ileriye yürüdükten sonra işaretini verince zabitan ve efradın tereddütsüz bir aslan savletiyle düşmana saldırdıklarını görmüş. Bu hücumun karşısında düşmanın kâmilen ezildiğini, hiç silah kullanma fırsatına vakit bulamamış olduğunu anlamış.

- Ortalık açıldıktan sonra idi ki, diyor, düşman Conkbayırı'nı gerçekten cehenneme çevirmişti. Denizden, karadan büyük çaplı topların muhtelif cinste mermileri Conkbayırı semasında bitmez tükenmez yıldırımlar vücuda getiriyordu.

Buraya kadar muhaveremizi, sakin bir vaziyette dinleyen Yüzbaşı Cevat Bey, Paşa'nın yaveri, kalın, sertliği hoşa giden bir sesle: 'Bu şarapnel misketlerinden bir tanesi de Paşa'nın göğsünü okşamıştır' dedi.

- Nasıl? dedim.

Paşa tespihi ile oynuyordu. Cevat Bey, parlak çizmelerindeki mahmuzlar şıkırtı yaparak, göğsünün sol tarafındaki nişan kurdeleleri sırası ve ipek kordonu kabara ine şöyle anlatıyordu:

- Evet, sağ tarafta ceketimde bir kurşun yeri gördüm. Yanımda bulunan zabit:

- Efendim vuruldunuz! dedi. Ben böyle bir söz şüyu bulursa askerimizin kuvve-i maneviyesi üzerinde yapacağı tesiri düşündüm. Elimle zabitin ağzını kapadım, 'Sus!' dedim.

Cevat Bey devamla:

- Bir şarapnel misketi göğsünün sağ tarafına tamam saatinin bulunduğu cebe isabet etmiştir. Saat parça parça oldu. Fakat o darbe Paşa'nın göğsünde hafif bir leke bırakmaktan başka ileri geçmemiştir, dedi.

- O saat sizin için tarihi bir saattir. Görebilir miyim efendim? dedim.

Paşa:

- O saatin enkazını bu muharebeden sonra Liman Paşa Hazretleri[4] hatıra olarak aldılar. Bana da kendilerini aile asalet armasını havi bulunan saatlerini verdiler.

4 Liman von Sanders: (1855-1929): Bugün Polonya toprakları içinde kalan Slupsk (eski adı Stolp) kentinde doğdu. 1878-1881'de Harp Akademisinde okudu. Hafif süvari alayında, Genelkurmayda ve süvari tugayında görev yaptı. 1904'te albay, 1908'de tuğgeneral, 1911'de tümgeneral oldu. Sanders, Balkan Savaşı bozgunundan sonra, Türk ordusunda ıslahat yapmak amacıyla Türkiye'ye gönderilen Alman Islah Heyeti'nin başkanı olarak 14 Aralık 1913'te İstanbul'a geldi. Birinci Dünya Savaşı'nda 1915 baharında Çanakkale'deki Beşinci Ordu komutanı oldu. 1917 ve 1918 yıllarında Dördüncü, Yedinci ve Sekizinci Orduların bir araya getirilmesi ile oluşan Yıldırım Orduları komutanlığına getirildi. Bu ordu, Filistin ve Suriye'nin İngilizlere karşı savunulmasında görev yaptı. Bu cephenin İngilizler tarafından yarılması sonucu, 1918 Eylülünde Halep'e çekilerek ordunun komutasını Mustafa Kemal Paşa'ya bıraktı ve Almanya'ya gitmek üzere İstanbul'a döndü. 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından bir süre İstanbul'da gözaltında tutuldu. Ardından Alman askerlerini Almanya'ya geri götürmek üzere görevlendirildi. Gemiyle gittiği Malta'da Şubat 1919'da savaş suçlusu olarak tutuklandı ve bir süre orada kaldı. 1929'da Almanya'nın Münih kentinde öldü. Türkiye'de görev yaptığı yıllara ait hatıralarını ilk olarak 1919'da Berlin'de yayınladı. (Liman von Sanders, Fünf Jahre Türkei, Verlag von August Scherl, Berlin 1919, 408 s.) Kitap, yayınlandıktan hemen sonra Türkçeye tercüme edilerek "Türkiye'de Beş Sene/Türkiye'de Beş Yıl" başlıklarıyla pek çok defa yayınlandı. İsmet Görgülü, "Liman von Sanders", *Atatürk Ansiklopedisi*, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/Liman_Von_Sanders_(_1855-_1929) (Erişim: 07. 03. 2021)

Cevat Bey saati gösterdi. Omega markalı siyah bir saat. Arkasında bir taç ve L.Z. markaları. Paşa'nın kırılan saati Mekteb-i Harbiye'den beri sakladığı Omega markalı kuvvetlice bir talebe saati imiş."[5]

Mustafa Kemal Paşa, Conkbayırı'nda 10 Ağustos 1915 günü yaşanan çatışmaları anlattığı bölümde, "şayan-ı endişe bir an" alt başlığıyla saatin parçalanmasını ve yaralanmasını özetle şöyle anlatıyor:

"Gecenin perde-i zalâmı tamamen kalkmıştı. Artık hücum ânı idi. Saatime baktım, dört buçuğa geliyordu. Birkaç dakika sonra ortalık tamamen ağaracak ve düşman askerlerimizi görebilecekti. Düşmanın piyade, mitralyöz ateşi başlarsa ve kara ve deniz toplarının mermileri bu sıkı nizamda duran askerimiz üzerinde bir defa patlarsa, hücumun adem-i imkanına şüphe etmiyordum. Hemen ileri koştum. Fırka kumandanına tesadüf ettim. O da ve her ikimizin refakatimizde bulunanlar beraber olduğu halde hücum safının önüne geçtik. Gayet seri ve kısa bir teftiş yaptım. Önünden geçerek yüksek sesle askerlere selam verdim ve dedim ki: 'Askerler! Karşımızdaki düşmanı mağlup edeceğimize hiç şüphe yoktur. Fakat siz acele etmeyin. Evvela ben ileri gideyim. Siz, ben kırbacımla işaret verdiğim zaman hep birden atılırsınız!'

Kumandan ve zabitlere de işaretime askerlerin nazar-ı dikkatini celb etmelerini emrettim. Ondan sonra hücum safının önünde bir yere kadar gidildi ve oradan kırbacımı havaya kaldırarak hücum işaretini verdim… Süngüleri ve bir ayakları ileri uzatılmış olan askerlerimiz ve onların önünde tabancaları, kılınçları ellerinde zabitlerimiz kırbacımın aşağı inmesiyle ahenin bir kitle halinde şîrâne bir savletle ileri atıldılar. Bir saniye sonra düşman siperleri içinde âsumâni bir gulguleden başka bir şey işitilmiyordu: Allah Allah Allah!

Düşman silah istimaline vakit bulamadı. Boğaz boğaza kahramanca mücadele neticesinde ilk hatta bulunan düşman kâmilen imha edildi… Conkbayırı tepesi askerlerimizin eline geçtikten sonra düşman karadan ve denizden tevcih ettiği seri ve kesif topçu ateşiyle Conkbayırı'nı cehenneme çevirmişti. Semadan şarapnel, demir parçaları yağmuru yağıyordu. Büyük çaplı deniz toplarının tam isabetli daneleri yerin içine girdikten sonra patlıyor, yanımızda, kenarımızda büyük lağımlar açıyordu. Bütün Conkbayırı kesif dumanlar ve ateşler içinde kaldı. Herkes mütevekkilâne akıbete muntazır duruyordu. Etrafımız şüheda ve mecruhin ile doldu.

Muharebe meydanında cereyan eden hali temaşa ederken bir şarapnel parçası göğsümün sağ tarafına çarptı. Cebimde bulunan saati parça parça etti. Vücuduma nüfuz edemedi. Yalnız kalınca derin bir kan lekesi bıraktı. (Bu saat enkazını bilâhare, bugünün hatırası olmak üzere, Liman Paşa'ya verdim. O da, aile asalet armasını hâvi, kendi saatini bana verdi.)"[6]

5 Ruşen Eşref,(1918), "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat", Çanakkale, 5/18 Mart 331/1915, *Yeni Mecmua'nın Fevkalade Nüshası,* (18 Mart 1918), Hilal Matbaası, İstanbul, s.141. Ruşen Eşref, Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı bu mülakattaki bu yaralanma olayını daha sonra da yayınladı: Ruşen Eşref, (1930) *Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat*, Devlet Matbaası, İstanbul, s.43-45. Bu olay başka pek çok yerde tekrarlanmıştır. Sadece birkaç örnek için bakınız; *Tan*, 31 Temmuz 1936; Enver Behnan Şapolyo, (1958), *Kemâl Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, İstanbul, s.150-152.

6 Mustafa Kemal, *Anafartalar Muhârebâtı'na Ait Tarihçe*, Yayınlayan: Uluğ İğdemir, (1990), TTK Basımevi, Ankara, s.54-56.

Atatürk'ün Liman von Sanders'e hediye ettiği bu tarihi saatin kendisine kimin tarafından verildiği hakkında bir mutabakat bulunmamaktadır. Atatürk ve olaya tanık olanlar bu konuyu aydınlatacak bilgi vermemişlerdir. Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı mülakatında Ruşen Eşref, "Paşa'nın kırılan saati Mekteb-i Harbiye'den beri sakladığı Omega markalı kuvvetlice bir talebe saati imiş" ifadesini kullanıyor. 1939'da bu saati bulmaya çalışan Omega firmasının yetkilisi Fazlı Balkan, saatten "ana yadigârı"[7] olarak bahsetmektedir. Atatürk'ün hep yanında yer alan Afetinan ise, "babasından kalma"[8] şeklinde söz eder. Atatürk için manevi değeri olan bu saati kendisine kimin hediye ettiğinden ya da miras kaldığından söz etmeyişi de dikkat çekicidir. Çocukluğuna ait hatıralarını fırsat buldukça yakınındakilere anlatmaktan zevk alan Atatürk, saat hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir. Bütün bu varsayımlar bir yana, Ruşen Eşref'in verdiği bilgiyi en sağlıklı bilgi olarak kabul edecek olursak, en az 10 yıldır kullanmakta olduğu saatini Liman von Sanders'e hatıra olarak vermesi gerçeğiyle karşı karşıyayız.[9]

Bu saatin Türk kamuoyunun gündemine gelmesi, Liman von Sanders'in 1929'da vefatından sonra olmuştur. Abidin Daver, Cumhuriyet gazetesindeki "Hem Nalına Hem Mıhına" köşesinde "Bir Milleti Kurtaran Saat" başlıklı yazısında bu saatin Türkiye'ye getirilmesiyle ilgili ilk arzuyu dile getirdi.

"Yazımın başlığı, bilmem söylemek istediğimi anlatıyor mu? Bazen bir ulusun ordusu veya donanması çetin bir savaşa tutuşur. Saatlerce, hatta günlerce süren meydan muharebesi, kaybedilmek üzereyken son saatte, birden bire harbin talihi değişir; mağlup galip vaziyete geçer. Napoleon zaferi, dolu bir bardağa konulan son damlaya benzetir. Suyu taşıran zaferi kazanır, dermiş. Benim söylemek istediğim saat, günün 24'te biri olan zaman ölçüsü değil, bu zamanı ölçmeye yarayan alettir. 1915 senesi ağustosunun onuncu günü, bir Türk kumandanının kalbine saplanmak üzere gelen bir düşman misketini, bir sıyanet meleği gibi karşılayarak o kumandanı koruyan saatten, Anafartalar'ın kahraman kumandanı Mustafa Kemal'in saatinden bahsetmek istiyorum…" Mustafa Kemal Paşa'nın yaralanma anını bildiğimiz şekliyle anlatan yazar, yazısını şöyle tamamlıyor: "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal'in kalbi üstündeki saat, bu milleti kurtaranı ölümden korumakla ulusun kurtulmasına yardım etmiş, kutlu ve tarihi bir saattir. Atatürk o zaman bu saati Liman von Sanders'e hediye etmişti. Liman von Sanders öldü ve Anafartalar kahramanının saati ailesine miras kaldı. Bir Alman generalinin ailesi için dahi kıymetli olsa bile, bu saatin Türk ulusu için, değeri paha biçilemeyecek kadar büyüktür. İnkılâp Müzesi'ne konulmak üzere, başka bir hatıra ve hediye mukabilinde, General Liman von Sanders'in ailesinden bir milleti kurtaran saati, istesek iyi olmaz mı?"[10]

7 Salâhaddin Güngör, "Umumi Harb'de Conkbayırı'nda Atatürk'ün Hayatını Kurtaran Saat", *Cumhuriyet*, 24 İkincikânun 1939.

8 A. Afetinan, (1999), *Mustafa Kemal Atatürk'ün Karlsbad Hatıraları*, İstanbul, s.10.

9 Atatürk'ün, kendisine ait bu saati Alman generali Liman von Sanders'e hediye ettiği konusunda en küçük bir kuşku olmadığı halde Cemil Koçak, bir televizyon programında yanlış bilgiler vererek şöyle konuştu: "O saati Atatürk'e Alman Paşa Liman Von Sanders hediye etmişti. Bu saat Çanakkale çarpışmaları esnasında Atatürk'ün hayatını kurtarmıştı. Atatürk de bir zaman sonra o saati yeniden Alman Paşa'ya iade etmişti. Hayat kurtaran o saat daha sonra Alman Paşa'nın evine giren hırsız tarafından çalındı." *http://www.internethaber.com/ataturku-kurtaran-saati-hirsiz-calmis-321898h.htm.* Eklenme tarihi: 17/01/2011, 18:12; Güncelleme: 29/10/2015, 10:34. (Erişim: 07. 03. 2021)

10 "Bir Milleti Kurtaran Saat", *Cumhuriyet*, 13 Ağustos 1935.

Bu yazıdan hareketle, söz konusu saatin Türkiye'ye getirilmesi konusunda herhangi bir girişimde bulunulduğu hakkında bilgi sahibi değiliz. Saatin bulunması ve bulana 75 bin Liralık bir mükafât verileceğinin duyurulması Ocak 1939'da yaşandı. Yapılan çeşitli girişimlerden de bir sonuç alınamadı. Çünkü saatin, çalındığı veya Amerikalı bir koleksiyoncu tarafından satın alındığı ihtimalinin yarattığı bir belirsizlik söz konusudur. Konu, bir süre sonra gündemden düştü. Tekrar hatırlanması, İzmir'de Atatürk Müzesi'nin açılması münasebetiyle oldu. Müze olarak açılan bina İzmir, 1. Kordon (Atatürk Caddesi) üzerinde 1875-1880 yıllarında halı tüccarı Takfor tarafından yaptırılmıştır. 9 Eylül 1922'de sahibi tarafından terk edilmiş ve hazinenin mülkiyetine geçirilmiştir. İzmir'e giren Türk ordusu burasını karargâh olarak kullanmıştır. 17 Şubat 1923'te İzmir İktisat Kongresi toplandığında Atatürk şahsi çalışmalarını burada yürütmüştür. Kongre bitiminde karargâh bu binadan taşınmış ve hazine binayı Naim Bey'e otel olarak kullanmak üzere kiralamıştır. 16 Haziran 1926'da İzmir'e gelen Atatürk, İsmet Paşa ile birlikte Naim Palas'ta kalmıştır. 13 Ekim 1926'da bina İzmir Belediyesi tarafından satın alınmış ve bazı yeni eşyalar da konularak Atatürk'e hediye edilmiştir. Bina, Atatürk'ün vefatından sonra kız kardeşi Makbule Hanım'a veraset yoluyla intikal etmiştir.[11]

1940'ta İzmir Belediyesi burayı istimlak ederek satın almaya ve müze haline getirmeye karar verdi. İzmir gazetesi Halkın Sesi, konu hakkında şu bilgiyi verdi: "Belediyemiz Birinci Kordon'da Atatürk köşkünü istimlak ederek müze yapmaya karar vermiş ve derhal faaliyete geçmiştir. Belediyenin istimlak hakkındaki kararı vilayetçe de tasdik edilmiştir.[12] İzmir Belediyesi, satın alma işlemlerini 25 Eylül 1940'ta tamamladı.[13] İzmir Kordon'daki Atatürk Müzesi, 11 Eylül 1941 günü, Atatürk'ün, Milli Mücadele'de kazanılan zaferden sonra İzmir'e girişinin 19. Yıldönümünde yapılan bir törenle açıldı. Açılışta İzmir valisi, belediye başkanı, Cumhuriyet Halk Partisi heyeti ve diğer erkân ve halk katıldı. Kurdeleyi kesen Belediye Başkanı Behçet Uz, bir de konuşma yaptı. Vali de kısa bir konuşma yaptı.[14]

Açılan bu müzeyi Atatürk objeleriyle zenginleştirmek amacıyla başlatılan girişim akla yine, Atatürk'ün Liman von Sanders'e hediye ettiği meçhul saati getirdi. Dikkat çekici olan, bu yeni girişimin bazı Avrupa gazetelerinde yer bulmasıdır. Devamı gelmeyen bir haberinde İtalyan Corriere della Sera gazetesi, Zürih kaynaklı ve "Atatürk'ün saatine on bin Sterlin teklif" başlıklı bir haberinde şunları yazdı:

"Atatürk'ün vefatına kadar İzmir'de ikamet ettiği köşkün milli müzeye dönüştürülmesi çalışmaları uzun zamandır devam ediyor. İçerisinde Türk lidere ait pek çok nesne sergilenecek. Müze müdürü, Çanakkale'deki savaşta Türkiye'nin yeniden kurucusunun hayatını kurtaran saatin izini sürmek için yola çıktı. Başta bir kurmay subayın elinde olan bu tarihi saat, çatışmaların sonunda Atlantik ötesine geçerek milyarder Amerikalı bir koleksiyoncunun eline geçmişti. Araştırmaların sonunda saatin sahibini tespit etmek mümkün oldu ve satın alınması için girişimler başlatıldı. İlk teklif 10 Bin Pound idi."[15]

Belirttiğimiz gibi, adı geçen İtalyan gazetesinin sonraki sayılarında başka bir habere rastlanmadı. Türk basınında da ancak 1950'lerde yeni ve yine sonuçsuz bir girişime

11 h*ttps://www.ktb.gov.tr/TR-96374/izmir---ataturk-muzesi.html* (Erişim: 07. 03. 2021)
12 *Halkın Sesi, 13 Eylül 1940.*
13 *Tan*, 27 Eylül 1940.
14 *Halkın Sesi*, 11 Eylül 1941; *Cumhuriyet*, 12 Eylül 1941; *Akşam*, 12 Eylül 1941.
15 *Corriere della Sera*, 31 Luglio-1 Agosto 1942.

rastladık. Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğunu düşündüğümüz saatin günün birinde ortaya çıkmasını ve alınarak Türkiye'ye getirilmesini umuyor ve arzu ediyoruz.

B- ATATÜRK'ÜN KÜÇÜK ALTAN'A HEDİYE ETTİĞİ SAAT

Yukarıda anlattığımız saatin üretici firması Omega tarafından arandığının gazetelerde haber yapıldığı günlerde Atatürk'ün hediye ettiği başka bir saat gündeme geldi. Atatürk'ün Küçük Altan Gediz'e de kıymetli bir saat hediye ettiği haberi, Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan Salâhaddin Güngör'ün aşağıdaki mülakatıyla öğrenildi.

CUMHURİYET

Atatürkün yadigârı

Ebedî Şef 1937 Haziranında küçük Altan'a çok kıymetli bir saat vermişti

Altan anlatıyor

«İleride büyüdüğün zaman, kullanır ve beni hatırlarsın, dedi, fakat verdiğin sözü unutma: Çalışıp büyük adam olacaksın»

— Çocuğum.. Bilir misin, seni niçin çağırttım?

Ortaköydeki küçük Galatasaraylılardan Altan Gediz, gözlerinin en cesaretsiz bakışile beni tepeden tırnağa süzdükten sonra, cevab verdi:

— Hayır!..

Kendisini ürkütmiyecek kelimeler icad etmeğe çalışarak, ağır ağır:

— Hele bir düşün bakalım, dedim, bir yaz gecesi... Parkotelde...

O susuyordu. Ben devam ettim:

— Hani, canım.. Geceyarısı, seni uykudan uyandırmışlar. «Kalk, Atatürkü göreceksin!» müjdesini vermişler. Yatağından fırlayıp ağabeyinle birlikte koşa koşa Parkotele gelmişsin. Sonra orada...»

du. Bana:

— Hadi Altan... Koş... Atatürke git! dedi amma, onunla nasıl konuşacağımı bana öğretmedi. Zaten vakit de yoktu ki!.. Ben, büyük bir adam gibi, Atamın huzuruna çıktım. Ve hemen, sarılıp iki elini birden öptüm. O, sordu:

— En çok kimi seviyorsun bakayım. Anneni mi, babanı mı?

Hemen atıldım:

— Ben en çok seni severim.

— Atatürk olduğum için mi?

— Evet!..

— Ne yaptım ki bu kadar çok seviyorsun?

— Düşmanları denize sen döktün! Memleketi sen kurtardın! dedim.

Beni masanın üzerine çıkararak etra-

Bayan Bidar diyor ki:

— Atatürkün hediyesini, o gecedenberi, canımız gibi saklıyoruz. İlk zamanlar, maddi kıymeti hakkında bir fikrimiz yoktu. Sonra, onu bir kuyumcuya gösterdik: On beş bin lira paha biçti.

— Saat burada mı?...

— Hayır! Ziraat Bankası kasasındadır. Akşama doğru onu size gösterebilirim!

Geç vakit Bayan Bidarın, apartmanına bir daha uğradım. Saat, masanın üzerinde duruyordu. İki buçuk milimetre kalınlığında, som plâtin bir saatti bu... Gene plâtinden yapılmış kordona takılı iki ucu mor yakutla kaplanmış plâtin bir kalemi de vardı.

Saatin üzerinde gayet ince bir yazı ile şu ibare okunuyordu: «Turbal şeker fabrikası». Arkasında da (Gazi Mustafa Kemal) in ilk harfleri: G. M. K.

Saatin markası: Audemars Piguet ve Atatürke hediye edildiği tarih: 19/10/934.

Bayan Bidar izahat verdi:

— Fabrikası, bu saatin bir eşini daha vücude getirmemeği kabul ederek, yapmıştır. Makine aksamına yerleştirilmiş o-

(Cumhuriyet, 21 Ocak 1939)

"Ebedi Şef, 1937 Haziran'ında küçük Altan'a çok kıymetli bir saat vermişti.

- Çocuğum, bilir misin, seni niçin çağırttım?

Ortaköy'deki küçük Galatasaraylılardan Altan Gediz, gözlerinin en cesaretsiz bakışıyla beni tepeden tırnağa süzdükten sonra, cevap verdi:

- Hayır!

Kendisini ürkütmeyecek kelimeler icat etmeye çalışarak, ağır ağır:

- Hele bir düşün bakalım, dedim. Bir yaz gecesi. Park Otel'de…

O susuyordu. Ben devam ettim:

- Hani canım. Gece yarısı, seni uykudan uyandırmışlar. 'Kalk, Atatürk'ü göreceksin' müjdesini vermişler. Yatağınla fırlayıp ağabeyinle birlikte koşa koşa Park Otel'e gelmişsin. Sonra da…'

Belli ki, her şeyden evvel, bu tafsilatı nereden öğrendiğimiz merak ediyordu. Fakat sözümü kesmemeyi tercih etti. Ben bitirince, o da yavaş yavaş, dağılan hafızasının kırıntılarını birbirine ekleyerek anlatmaya başladı:

- O gece erkenden yatmıştım. Annem, teyzesinin oğlu ile eve dönerken Park Otel'in önünde bir kalabalık görmüşler. Atatürk'ün orada olduğunu anlayınca içeri girmişler. Derken, annemin aklına ben gelmişim: Ağabeyime:

- Altan'ı çağıralım. Aman Altan'ı çağıralım, demiş.

Gece yarısı, karyolamı birisi sarsıyordu. Gözlerimi açtım. Baş ucumda Ethem ağabeyim:

- Çabuk Altan.

- Ne var?

- Seni Atatürk'e götüreceğim!

Rüya görüyorum sandım.

- Atatürk'e mi? Ağabey beni aldatıyorsun. Atatürk gözle görülür mü hiç?

Daha o zaman altı yaşındayım. Mektebe bile gitmiyorum. Anneme, bazen sorardım: 'Anne, Atatürk Allah mıdır?'

'Allah değildir, oğlum.'

' Ya, nedir?' 'Büyük adamdır.' 'Büyük adamlar, bizim gibi yer içerler mi? Bizim gibi konuşurlar mı?'

Ağabeyim, böyle gece yarısı, 'seni Atatürk'e götüreceğim' deyince, anneme sorduğum şeyler, birer birer aklıma geldi de, onun için inanmadım: Hiç Atatürk gözle görülür mü?

Fakat ağabeyim:

- Vallahi aldatmıyorum, kalk!' deyince, fırladım:

- Şimdi Atatürk'ü görecek miyim?

- Göreceksin!

Artık iyice inanmıştım. Çabucak giyindim. Park Otel'e gittik. Gittik amma, Atatürk'ü hemence göremedim. Birçok adamlar etrafını sarmışlardı. Annem, beni kucağına alarak, kalabalık arasında, onu bana göstermeye çalışıyordu.

En nihayet, iki kişinin omuzları arasından başımı uzatarak baktım. Bakar bakmaz da:

- A. Anne, işte Atatürk' diye bağırdım.

Derken, Atatürk, eliyle bir işaret yaptı. Bu işareti yaparken, anneme doğru bakıyordu. Fakat annem dalmıştı. Farkında olmadı. Atatürk, bir daha, bir daha işaret etti. Annem, bu işaretleri de göremeyince yüksek sesle yaverlerine emir verdi:

- Hanıma söyleyin. Lütfen yanındaki çocuğu, buraya göndersin!

Gösterdiği çocuk bendim. Atatürk, beni çağırıyordu. Annem, ne yapacağını şaşırmıştı. Her tarafım titriyordu. Bana:

- Hadi Altan, koş, Atatürk'e git! dedi. Ama onunla nasıl konuşacağımı bana öğretmedi. Zaten vakit de yoktu ki! Ben, büyük bir adam gibi, Ata'mın huzuruna çıktım ve hemen sarılıp iki elini birden öptüm. O, sordu:

- En çok kimi seviyorsun bakayım. Anneni mi, babanı mı?

Hemen atıldım:

- Ben en çok seni severim.

- Atatürk olduğum için mi?

- Evet!

- Ne yaptım ki bu kadar çok seviyorsun?

- Düşmanları denize sen döktün! Memleketi sen kurtardın! dedim.

Beni masanın üzerine çıkartarak etrafındakilere gösterdi:

- Ne sevimli çocuk değil mi?

Sonra, beni sevip okşadı:

- Büyüdüğün zaman ne olmak istersin? diye sordu.

Amcam Mualla tayyareci idi. Aklıma geldi:

- Tayyareci olacağım! dedim.

Atatürk, o zaman kulağıma eğilerek şu sözleri söyledi:

- Çocuğum. Sen ne tayyareci, ne mühendis, ne de hekim olma! Büyük adam ol! Söyle bakayım: 'Ben büyük adam olacağım!' de.

Ben de tekrar ettim:

- Büyük adam olacağım!

- Aferin çocuğum.

Atatürk, o gece hep benimle meşgul oldu. Bilmem böyle ne kadar yanında kalmışım. Galiba, sabah oluyordu. Bir aralık:

- Dur, dedi. Sana bir hediye vereyim!

Annemin, 'kimseden bir şey alma!' diye sıkı sıkıya ettiği tembih aklıma geldi.

- Teşekkür ederim. Ben bir şey istemem, sonra annem darılır, dedim. Ben bunu söylerken Atatürk de elini cebine sokmuştu. Oradan çıkardığı bir saati, kordonundan tutarak boynuma geçirdi:

- İleride büyüdüğün zaman kullanır, beni hatırlarsın! dedi.

Ayrılırken, tekrar alnımdan öptü:

- Bugünden sonra, sen benim çocuğumsun, verdiğin sözü unutma: Çalışıp çabalayacak, büyük adam olacaksın ha!

Küçük Altan, Park Otel'de geçen bir 'Atatürk gecesi'ni ballandıra ballandıra anlatıyordu. Kalın, beyaz bir kordonu varmış. Kordonun ucunda mini mini bir kalem sarkıyormuş. Onu, büyüdüğü zaman, annesinden alıp kullanacakmış!

Sordum:

- Atatürk'e verdiğin sözü unutmuyorsun değil mi?

- Unutmuyorum. Mutlaka büyük adam olacağım. Karnemde, hiç kırık numaram yok!

Hem saati ziyaret etme, hem de mümkünse fotoğrafını gazeteye yetiştirmek için küçük Altan'ın Taksim'de, Kanarya Apartmanı'nın 9 numaralı dairesinde oturan annesi Bayan Bidar ile görüşmem lâzımdı.

Genç kadın beni çok nazik karşıladı. Park Otel gecesini bir de onun ağzından dinledim. Bayan Bidar diyor ki:

- Atatürk'ün hediyesini o geceden beri canımız gibi saklıyoruz. İlk zamanlar, maddi kıymeti hakkında bir fikrimiz yoktu. Sonra, onu bir kuyumcuya gösterdik. On beş bin lira paha biçti.

- Saat burada mı?

- Hayır! Ziraat Bankası kasasındadır. Akşama doğru onu size gösterebilirim!

Geç vakit Bayan Bidar'ın apartmanına bir daha uğradım. Saat, masanın üzerinde duruyordu. İki buçuk milimetre kalınlığında, som platin bir saatti bu. Gene platinden yapılmış kordona takılı iki ucu mor yakutla kaplanmış platin bir kalemi de vardı. Saatin üzerinde gayet ince bir yazı ile şu ibare okunuyordu: "Turhal Şeker Fabrikası." Arkasında da, Gazi Mustafa Kemal'in ilk harfleri, G.M.K.

Saatin markası: Audemars Piguet ve Atatürk'e hediye edildiği tarih: 19/10/934.

Bayan Bidar izahat verdi:

- Fabrikası, bu saatin bir eşini daha vücuda getirmemeyi kabul ederek yapmıştır. Makine aksamına yerleştirilmiş olan 19 pırlanta, saatin hassasiyetini garanti ediyormuş. Fakat bizce onun en büyük kıymeti, Atatürk'ün yadigârı oluşudur. Altan'ın üstüne nasıl titrediğini bir görseniz. Geçenlerde bir gece için saati evde alıkoymuştuk. Çocuğumun

âdeta uykusu kaçtı. 'Ya birisi gelirse, ya saati çalarsa' diye, sabahlara kadar, yatağında sıçradı, durdu. Bazan onunla şakalaşırım:

- Altan, senin tahsil masrafın pek ağırlaştı. Şu saati satalım bari, derim. Hemen ağlamaya başlar:

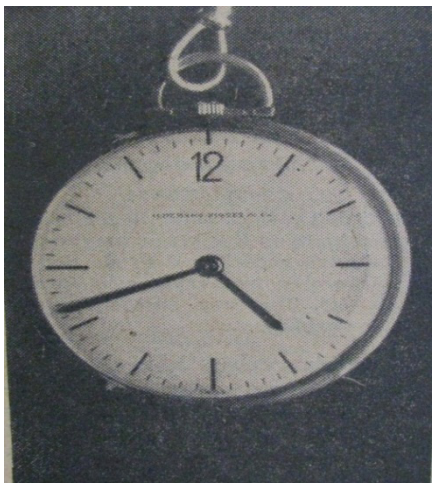
- Ben ölürüm de, Atatürk'ün saatini satmam!

Apartmandan ayrılırken Altan'ın annesi, on beş bin liralık tarihi saate göz ucuyla baktı:

- Aman, dedi, vakit geçiyor. Ben de bir otomobile atlayıp bankaya kadar gideyim! Neredeyse kasa dairesi kapanır!"[16]

Bu olayın biraz farklı bir anlatımına başka bir kaynakta da rastlıyoruz: Dönemin tanınmış gazeteci ve siyasetçilerinden İsmail Müştak Mayakon, tarih belirtmeden, Park Otel'de tanık olduğu bu olayı şöyle anlatıyor:

"Atatürk dün gece refakatlerinde ilk kadın tayyareci, Atatürk kızı Sabiha Gökçen olduğu halde Park Oteli'ni şereflendirdiler. Diğer birkaç arkadaşla beraber ben de Büyük Şef'in maiyetlerinde bulunmak bahtiyarlığına nail olmuştum… Ulu Önder'imiz otelin salonuna girer girmez sonsuz bir sevinç heyecanıyla herkes ayağa kalktı ve coşkun alkışlarla 'Yaşa!' sesleriyle bütün halk, Atatürk'e meserretlerini ve kalplerinin tahassürünü bildirdi… Atatürk ilk dansı kahraman kızı Sabiha Gökçen ile yaptı. Gökçen'in arkasında mensup olduğu tayyare alayının koyu lacivert renkli üniforması ve göğsünde vatana kahramanca hizmetinin mükâfatı olarak verilmiş murassa madalyası vardı… Vakit geçtikçe neşe ve inşirah artıyordu… Sabah yaklaşıyordu. Salon tenhalaşmaya başladı. Yalnız ta karşıda bir ufak masa etrafında bir aile, genç bir subay, bir kadın ve bir çocuk, bir mıknatısın cazibesine tutulmuş gibi tazimkâr bir gaşy içinde Atatürk'e bakıyorlardı. Erkek edip ve hürmetkâr, kadın vakur ve kibar, çocuk sakit ve hayran idi.

Atatürk'ün Altan'a Hediye Ettiği Saat

16 Salâhaddin Güngör, "Atatürk'ün Yadigârı", *Cumhuriyet*, 21 İkincikânun 1939. Bu mülakatın geniş bir özeti: *Atatürk, Anekdotlar-Anılar*, Derleyen: Kemal Arıburnu, (1960), Ankara, s.54-56.

Bu nezih aile tablosu Atatürk'ün dikkatini celp etti. Bir aralık çocuğu alıp getirmemi bana emir buyurdular. Emri ifa ettim. Atatürk'ün huzuruna getirdiğim bu çocuk esmer renkli, çetin bakışlı, sağlam yürüyüşlü gürbüz bir Türk yavrusu idi. Atatürk'ün elini öptü. Atatürk ona ismini ve yaşını sordu. Adı…, (hatırada isim boş bırakılmış) yaşı yedi olduğunu söyledi. Çocuk, en büyüğümüze cevap verirken ananevi Türk terbiyesinin tesiriyle önüne bakıyordu…"

Atatürk ile Altan arasındaki konuşmayı Salâhaddin Güngör'ün mülakatıyla büyük oranda benzerlik gösterir şekilde nakleden Mayakon, sohbetin sonunu şöyle anlatır:

"Bundan sonra Atatürk, çocuğa hitap ederek:

- Çocuğum, sana bir hatıra vereceğim, bunu saklayacaksın ve beni daima hatırlayacaksın! dedi ve daima taşıdıkları ve pek sevdikleri fevkalâde kıymettar bir platin saat ve kordonu ve buna takılı platin kurşun kalemini yeleklerinden çıkararak çocuğun boynuna taktı.

Manzara, değil tasvir, hatta tasavvur olunamayacak kadar bedî bir yükseklikteydi. Hepimiz heyecan içinde, sakit ve hayran bakıyorduk. Çocuk, istikbal ve istikbalin tılsımı gibi boynunda duran saati mini mini eliyle bir defa okşadı ve derhal Atatürk'ün elini tutarak öptü.

Bir sual:

- Çalışacaksın, büyük adam olacaksın, değil mi?

Genç ve taze bir sesle cevap verdi:

- Evet, çalışacağım ve büyük adam olacağım!

Şimdi Atatürk, selam ve tazim vaziyetinde duran subaya emir veriyordu:

- Bu saati saklayacaksınız, çocuk büyüyünceye kadar onu itina ile muhafaza edeceksiniz; büyüdüğü zaman bu gecenin hatırasını tazeleyerek kendisine vereceksiniz!

Genç subay, aldığı emri tekrarladı…"[17]

Altan Gediz (1939)

17 Şaduman Halıcı, (2005), "İsmail Müştak Mayakon'dan Yayınlanmamış Bir Anı: Atatürk'ün Bir Çocukla Söyleşisi ve Ona Armağanı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XXI, S. 63 (Kasım), s. 964-967.

Atatürk ile Altan arasındaki bu görüşmeyi anlatan başka bir kaynak da, Altan'ın ilkokul ve Hukuk Fakültesinden sınıf arkadaşı olan gazeteci Orhan Karaveli'dir. Birkaç değişik kaynakta olayı anlatan Karaveli, 1954'te Altan ve annesiyle bir mülakat yapar. Karaveli, "Haziran 1936'da" Atatürk ile Altan arasındaki görüşmeyi, Altan'ın annesi Bidar Hanım'ın, cephesinden şöyle anlatır:

"İşte Bidar Hanım'ın aklı bunun için evinde, Altan'dadır. İstiyor ki, bu fırsat kaçmasın ve oğlu, hayalinde yarattığı insanı gözleriyle görsün. Lakin saat gece yarısından sonra birdir ve Altan, uykunun büyüttüğü yaştadır. Böylece, bir müddet kararsızlık geçirdikten sonra genç kadın nihayet kararını veriyor: 10 dakika sonra geniş salona, uykusu açılan gözlerle cin gibi bakan sevimli bir çocuk girmektedir. Bu, Altan'dır. Altan, annesinin yanına oturmuş, kalabalık arasından bir zaviye bularak bakışlarını Atatürk'e adeta yapıştırmıştır.

Burada sözü Bidar Hanım'a bırakalım: 'Atatürk'ün nazarları, birden bire üzerimize çevrildi. Tuhaf bir hisle irkildiğimi hatırlıyorum. Hiç şüphesiz, ufacık bir çocuğu gece yarısı burada bulundurduğumuz için bizleri ikaz ve tenkit edecekti. Başyaveriyle, bizim tarafa bakarak bir şeyler konuştular. Celal Bey ağır adımlarla masamıza doğru yürüdü. Heyecandan boğulacak gibiydim.

- Çocuk sizin mi?

- Evet efendim.

- Gazi Hazretleri istiyorlar da.

Heyecanım, yerini sevince terk etmişti. Bu sözleri alâkayla dinleyen Altan, yerinden fırlayarak emin adımlarla yürüdü. Atatürk ayakta, kollarını açmış onu bekliyordu.

- Gözlerini bir lahza üzerimden ayırmayan delikanlı! Gel bakalım, ben kimim ki böyle bakıyorsun?

- Sen bu vatanın kurtarıcısısın. Sen, Atatürk'sün!

- Peki, nereden tanıyorsun beni?

- Resimlerinden. Hem seni kim tanımaz?

Ve bu şekilde başlayan konuşma, sabahın altısına kadar devam etti. Henüz mektebe bile başlamamış olan küçücük Altan, hiç kekelemeden, düşünmeden 5 saat müddetle Atatürk'ün bütün suallerine herkesi hayrette bırakan cevaplar yetiştirdi. Gazi, bu cevaplar karşısında zaman zaman heyecanlanıyor, kucağında tuttuğu, mütemadiyen öpüp sevdiği Altan'ı masanın üzerine çıkarıyor ve salondakileri içmeye davet ediyordu.

Artık horozlar ötmeye, gün ağarmaya başlamıştı. Atatürk:

- Altan, oğlum, dedi. Sana, öyle bir şey vermek istiyorum ki, beni hiç unutmayasın, hep hatırlayasın.

Bir an sessizlik oldu, sonra:

- Buldum, diyen berrak bir ses, çıt çıkmayan salonu doldurdu. Etrafındakiler, bir takım işaretlerle onu bu kararından vaz geçirmeye çalışırken, göz kamaştırıcı bir şey yanıp söndü. Atatürk, çok sevdiğini, üzerinde titrediğini bildiğimiz saatini çıkarmıştı.

Altan, geri geri çekiliyor:

- İstemem, annem darılır sonra, diye yalvarıyordu.

Lakin Atatürk, bu kıymet biçilmez hediyeyi onun boynuna takmıştı bile:

- Altan, diye konuştu. Bu saati iyi muhafaza et ve 18 yaşına gelmeden kullanma. Sonra, beni sakın unutma Altan! Ve ilave etti:

- Senden özür dilerim, uykusuz bıraktım. Her zaman beni aramanı bekleyeceğim.

Burada göz yaşartıcı bir sahne oldu. Atatürk ve Altan, sımsıkı sarılmışlar, ağlıyorlardı. Böylece tam 10 dakika akıp gitti.

Çocuk sevgisini her şeyin üstünde tutan, çocuk kadar hassas kalpli büyük insanın bir lahza tereddüt etmeden çıkarıp hediye ettiği eşsiz saati, Sandıkçıoğlu ailesi, bankadaki kasadan alıp, görebilmemiz için eve getirmişti. Turhal Şeker Fabrikası'nın açılışı münasebetiyle, fabrika müdürlüğünce Atatürk'e hediye edilmek üzere İsviçre'deki Audemars Piguet & Co. firmasına hususi surette yaptırılan ve arkasında G.M.K. harfleri okunan saat, cidden bir teknik ve sanat şaheseridir. Öylesine ince yapılmış ki, içinde bir makine ve bir çok kıymetli taş bulunduğuna inanmak zor oluyor. Saate, altın kordonla -iki ucu zafir taşlarla süslü- yine altından bir de kalem eklenmiş. Atatürk'ün yüzlerce imza attığı meşhur kalemi.

Maddi değeri, belki de yüz bin liranın çok üstünde, fakat manevi kıymeti ölçülmez saatin sahibini elbette merak etmişsinizdir. Galatasaray'ın ilk kısmını bitirdikten sonra öğretmen tayin edilen babası ve annesiyle birlikte Afganistan'a giden ve liseyi orada bitiren Altan, hâlen İstanbul Hukuk Fakültesi'nin son sınıfında öğrenci ve bu büyük armağana en az aldığı günkü kadar layıktır. Öylesine mütevazi bir tabiatı vardır ki, bu röportaja bile Galatasaray'ın ilk sınıfında başlayan 17 senelik arkadaşlığımızın hatırı için razı oldu. Kendisine:

- Altan, diyorum, bir gün darda kalırsan…

Ne demek istediğimi anlamıştı:

- Neler söylüyorsun, diye konuştu. Bu saat benim hayatımın rengi ve manâsıdır. Ölürüm de ondan ayrılmam. Sonra, bir gün çocuğum olursa, karakterini 20 yaşına kadar devamlı bir imtihana tâbi tutacağım. Bu hediyeye layık görürsem kendisine terk edeceğim. Aksi halde, saatimin yeri Atatürk Müzesi olacaktır.

Biz ayrılırken bütün aile, büyük insanın hatırasına gömülmüştü. O günü tekrar yaşıyor gibiydiler."[18]

18 Orhan Karaveli, "Atatürk'ün Yüzbin Lira'lık Saatini Hediye Ettiği Çocuk", Milliyet, 10 Kasım 1954.

C- **ALTAN'IN SAATİNİN AKIBETİ**

Atatürk'ün kıymetli saatini Altan'a hediye ettiği tarih hakkında bazı değerlendirmeler yapmamız faydalı olacaktır. Görüldüğü gibi Salâhaddin Güngör'ün yazısında görüşme tarihi olarak "Haziran 1937" geçerken, İsmail Müştak Mayakon'ın anısı tarih belirtmeden "Atatürk dün gece…" şeklinde başlıyor. Orhan Karaveli'nin mülakatında da "Haziran 1936" tarihi geçmektedir. Bu olaydan söz eden kaynakların farklı tarihler vermesi, Atatürk'ün Altan'a saati hediye ettiği tarihi tespit etmemizi zorlaştırmaktadır. Birazdan ele alacağımız akademik bir çalışmada verilen tarih ve Orhan Karaveli'nin, neredeyse görüşmeden söz ettiği her kaynakta farklı bir tarih zikretmesi, işi içinden çıkılmaz hale getirmektedir. Karaveli, aile tarihini anlattığı bir kitabında Ekim 1937'deki bir olaydan söz ederken, "Atatürk, bundan iki yıl önce" diye başlayarak Altan ile görüşmeye atıfta bulunuyor.[19] Orhan Karaveli, Atatürk-Altan görüşmesinden söz ettiği bir köşe yazısında 1936-1937 yıllarını veriyor.[20] Orhan Karaveli, birkaç yıl önce yayınladığı Atatürk, Babam ve Ben başlıklı anı kitabında da Atatürk'ün Altan'a hediye ettiği kıymetli saatten ve görüşmeden bahsediyor. Kitaptaki bu olaya göndermede bulunan gazetecilerin de belirttiği gibi Orhan Karaveli, bu kitabında görüşme tarihi olarak 1935 yılını veriyor.[21]

Kendimizin ulaştığı sonucu izah etmeden önce, Atatürk'ün Altan'a saat hediye ettiği geceyi anlatan İsmail Müştak Mayakon'ın anısını yayınlayan bir meslektaşımızın değerlendirmesini vereceğiz. Bu anıyı yayınlayan meslektaşımız, Mayakon'un anısında tarih vermediğine dikkat çektikten sonra dipnotta şu tespitte bulunuyor: "İsmail Müştak Mayakon, yazısında tarih belirtmemiştir. Bu tarih muhtemelen 6 Şubat 1938 olacaktır"[22] Meslektaşımız bu tarihi nasıl tespit ettiği konusunda açıklama yapmıyor. Fakat dipnotunda Özel Şahingiray tarafından toplanan Atatürk'ün Nöbet Defteri kitabına atıfta bulunuyor. Adı geçen kitabın ilgili sayfasında Atatürk'ün Altan ile görüşmesi hakkında herhangi bir bilgi söz konusu edilmeden şu not düşülmüş: "6-2-938: Atatürk saat 13.30'da uyandılar. Gezmeye çıkmadılar. Gece 10.00'da Park Otel'i teşrif ve 4.00'te Saray'a avdet buyurdular ve yattılar." Kabul edilenler arasında İsmail Müştak Mayakon isminin de geçmesi[23] ve Park Otel'e gidilmiş olması, zannımızca meslektaşımızın bu tarihi tespitindeki temel veriler. Biz, bu tespitin sorgulanması gerektiği kanaatindeyiz.

Görüşme hakkında fazrklı tarihlerden söz edilmekle birlikte, bütün kaynakların ortak olduğu nokta, Atatürk'ün saati Altan'a Park Otel'de hediye ettiğidir. Bizim, Atatürk'ün Nöbet Defteri'ndeki tespitlerimize göre Atatürk, Park Otel'i şu tarihlerde ziyaret etmiştir: 20 Temmuz 1936, 21 Ağustos 1936, 1 Eylül 1936, 4 Eylül 1936, 7 Eylül 1936, 6 Haziran 1937, 6 Şubat 1938. Bizce, tarihin tespitinde dikkate alınması gereken esas çıkış noktası; Atatürk'ün İsmail Müştak Mayakon'ı kabulü ve Mayakon'un anısında geçtiği şekliyle, Sabiha Gökçen'in Atatürk ile görüşmesi ve Park Otel'in ziyaret edilmesi olmalıdır. Eğer sadece İsmail Müştak Mayakon'ın Atatürk tarafından kabulü, bunun Atatürk'ün Nöbet Defteri'nde yer alması ve Park Otel' gidilmesinden hareket edilirse, yanlış bir yargıya varma ihtimali bir hayli yüksektir. Çünkü meslektaşımızın yöntemiyle gidecek olursak;

19 Orhan Karaveli, (1999), Bir Ankara Ailesinin Öyküsü, İstanbul, s.166-167.
20 Önce Vatan, 7 Mart 2011.
21 Yalçın Bayer, "Atatürk O Saati Kime Armağan Etmişti", Hürriyet, 10 Ocak 2006.
22 Şaduman Halıcı, a.g.m., s.964, dipnot: 15.
23 Atatürk'ün Nöbet Defteri 1931-1938, Toplayan: Özel Şahingiray, (1955), Türk İnkılap Tarihi Yayınları, Ankara, s.700.

aynı verilerle karşılaştığımız başka tarihler de söz konusu. Mesela: "20-7-936: Atatürk saat 15.30'da uyandılar, Gece 2.00'de Park Otel'i teşrif ettiler ve 6.15'te Florya'ya avdet ettiler." Kabul edilenler arasında İsmail Müştak Mayakon ismi de geçiyor.[24] Aynı yönteme göre şu kaydı dikkate almak zorunda değil miyiz? "6-6-937: Atatürk… Saat 21.30'da Park Oteli'ni teşrif ettiler, 4.30'da Saray'a avdet buyurdular, saat 5.00'de yattılar." Kabul edilenler arasında yine İsmail Müştak Mayakon ismi de geçiyor.[25]

İsmail Müştak Mayakon'ın Atatürk tarafından kabul edildiği 20 Temmuz 1936, 6 Haziran 1937 ve 6 Şubat 1938'de, kabul edilenler listesinde Sabiha Gökçen'in ismi yer almıyor. Fakat Mayakon'un şu ifadeleri, tarihi tespitimize ışık tutacak mahiyettedir: "…Atatürk ilk dansı kahraman kızı Sabiha Gökçen ile yaptı. Gökçen'in arkasında mensup olduğu tayyare alayının koyu lacivert renkli üniforması ve göğsünde vatana kahramanca hizmetinin mükâfatı olarak verilmiş murassa madalyası vardı…" Biz, Sabiha Gökçen'e murassa madalyanın ne zaman verildiğini biliyoruz: Ankara'da 28 Mayıs 1937 günü Türk Hava Kurumu'nda Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı M. Abdülhalık Renda, Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, Başvekil İsmet Paşa ve vekillerle milletvekillerinin katılımıyla yapılan törenle Sabiha Gökçen'e murassa madalya verildi.[26] Bu bilgiye ek olarak, Atatürk'ün İstanbul'a geldiği 5 Haziran 1937'de, kendisini Haydarpaşa istasyonunda karşılayanlar arasında Sabiha Gökçe de bulunuyordu.[27]

Bu bilgiden hareketle; Atatürk'ün Park Oteli ziyaret ettiği 20 Temmuz 1936, 21 Ağustos 1936, 1 Eylül 1936, 4 Eylül 1936, 7 Eylül 1936 tarihlerinde Sabiha Gökçen, madalya almış değildi. Madalya aldıktan sonra iki tarih kalıyor. 6 Haziran 1937, 6 Şubat 1938. Salâhaddin Güngör'ün mülakatında geçen ifade ve olayın yazın meydana geldiği kaydı, 6 Haziran 1937 tarihini ön plana çıkartıyor. Biz, Salâhaddin Güngör'ün mülakatında verdiği tarih başta olmak üzere; Atatürk'ün Nöbet Defteri'nde Park Oteli ziyaret ettiği notu düşülen tarihler ve Altan'ın sınıf arkadaşı Orhan Karaveli'nin verdiği çeşitli tarihlerle ilgili dönemin kaynaklarında ayrıntılı bir araştırma yaptık. Atatürk'ün Altan'a saati verdiğini düşündüğümüz 6 Haziran 1937 başta olmak üzere, söz konusu diğer tarihlere ait dönemin gazetelerini ve Atatürk ile ilgili çeşitli hatıraları incelediğimiz halde; basında, Atatürk'ün Park Otel'i ziyareti ve Altan'a bir saat hediye ettiğine dair hiçbir habere rastlamadık.

Atatürk ile Altan Gediz arasında 6 Haziran 1937 gecesi yaşanan bu olaydan sonra, ikili arasında herhangi bir görüşme olup olmadığı hakkında da Orhan Karaveli, dikkat çekici bilgiler vermiştir. Kendi anlatımına göre şöyle bir gelişme yaşanıyor:

"Atatürk, 1937 yılı Ekim ayının bir Salı akşamı beraberindekilerle gene Park Otel'e gelip yemeğini yemiş, biraz müzik dinlemiş ve Dolmabahçe Sarayı'na dönmek üzere yerinden kalktığında birden durup yanındakilere şu soruyu sorar:

- Altan ne yapıyor? Okula başladı mı?

- Hangi Altan efendim?

- Ne çabuk unuttunuz? Altan Sandıkçıoğlu! Hani iki yaz önce gözleriyle beni âdeta

24 Atatürk'ün Nöbet Defteri 1931-1938, s.518-519
25 Atatürk'ün Nöbet Defteri 1931-1938, s.619-620.
26 "Bir Türk Kızının Kazandığı Muvaffakiyet", Cumhuriyet, 29 Mayıs 1937.
27 Son Posta, 6 Haziran 1937; Cumhuriyet, 6 Haziran 1937.

esir alan. Yanıma çağırdığım. Sabahın ilk ışıklarına kadar inanılmaz derecede zeki sözleri ve cevaplarıyla hepimizi meşgul eden küçük Altan!

- Hatırladık efendim. Siz de kendisini çok sevip yanınızdan hiç eksik etmediğiniz altın saatinizle altın kaleminizi vermiştiniz.

- Doğru bildiniz. Evet, işte o Altan! Nerelerde olduğunu, okula başlayıp başlamadığını, başlamışsa hangisine gittiğini öğrenip bana bildirmenizi istiyorum. Gelip benimle bir çay içerse ayrıca memnun olurum.

Atatürk'ün söylediği bu sözler üzerine bütün gazeteler Altan'ı bulmaya koyulurlar. Ertesi gün öğleye doğru izini bulurlar. Küçük Altan, Galatasaray Lisesi ilkokul birinci sınıfına devam etmektedir. İşte aynı gün bir gazeteci ordusu bizim sınıfı bu nedenle 'basar!' Ertesi gün de İstanbul gazetelerinde Altan'ın ve arkadaşları olarak bizlerin okulda çekilmiş resimlerimiz çıkar boy boy."[28]

Karaveli'nin bu bilgilerinden hareketle, Atatürk'ün hayatta olduğu dönemde Altan ile ilişkisi hakkında bir bilgiye ulaşma çabasına giriştik. Karaveli'nin, gazetecilerin Galatasaray Lisesi'ni ziyareti ve Altan ve sınıf arkadaşlarının gazetelerde boy boy resimlerinin çıktığı iddiasının peşinden giderek dönemin Cumhuriyet, Ulus, Akşam, Haber, Son Telgraf gibi çeşitli gazetelerinde yaptığımız araştırmada da hiçbir bilgiye rastlamadık. Atatürk'ün saatini hediye ettiği bir çocuğun gazeteciler tarafından ziyareti mutlaka haber olurdu. Kaldı ki, Karaveli tarafından verilen bilgide de çelişkiler olduğu görülüyor. 3 Ekim 1937 günü İstanbul'dan Ankara'ya hareket eden Atatürk 9 Ekim 1937'de Nazilli Basma Fabrikası'nın açılışını yaptıktan sonra Ege Manevralarına katıldı. (10-11 Ekim 1937) Ankara'da, 19 Ekim 1937 tarihinde Türkiye'yi ziyaret eden Yunanistan Başbakanı Ioannis Metakxas'ı kabul eden Atatürk, 12 Kasım'da Doğu seyahatine çıkarak Sivas, Malatya, Diyarbakır, Elazığ, Adana, Mersin, Konya ve Afyon üzerinden 20 Kasımda Ankara'ya döndü. Dolayısıyla Karaveli'nin ileri sürdüğü gibi böyle bir olayın yaşandığı şüpheli. Öyle anlaşılıyor ki, Karaveli, tarihleri yanlış hatırlıyor ya da olayları karıştırıyor.

Şu anki bilgilerimize göre Altan'ı yeniden kamuoyu gündemine getiren, sınıf arkadaşı Orhan Karaveli oldu. 10 Kasım 1954'te Milliyet gazetesinde yayınlanan mülakatla artık Hukuk Fakültesi öğrencisi olan Altan, Atatürk'ün kendisine hediye ettiği saate gözü gibi baktığını tekrar etti. Ne yazık ki bu mülakattan bir süre sonra, çok genç yaşta kanserin pençesine düştü.[29] Tüm çabalara rağmen kurtarılamayan Altan Gediz Sandıkçıoğlu, 2 Ocak 1966 günü genç yaşta vefat etti. Ailesi gazetelere verdiği şu ilanla Altan'ın vefatını duyurdu:

"Acı Bir Kayıp. Aziz oğlumuz, biricik varlığımız Altan Gediz Sandıkçıoğlu, uzun zamandan beri çektiği amansız hastalıktan kurtulamayarak genç yaşında 2 Ocak 1966 Pazar günü Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur. Cenazesi 3 Ocak Pazar günü (bugün) saat 11'de Galatasaray Lisesi'nden alınarak Fatih Cami'ne nakledilecek, öğle namazını müteakip Merkezefendi'deki aile kabristanına defnedilecektir. Gediz ve Sandıkçıoğlu Aileleri."[30]

28 Orhan Karaveli, a.g.e., s.167-168.
29 Orhan Karaveli, a.g.e., s.168.
30 Milliyet, 3 Ocak 1966; Cumhuriyet, 3 Ocak 1966.

MİLLİYET

ATATÜRK'ün yüzbinliralık saatını hediye ettiği çocuk

Bir gece 5,5 saat bu büyük adamı oyalıyan ve onu ağlatan küçük Altan, Atanın kendisine verdiği saat için "Ona lâyık bir oğlum olursa ona emanet edeceğim, yoksa yeri Atatürk müzesi olacaktır,, diyor

Orhan KARAVELİ

1926 senesinin ilk bir haziran akşamı. İstanbulda, Park Otelin denize nâzır geniş salonlarında bu gece bambaşka bir hava esiyor. Atatürk, maiyetiyle beraber oradadır. Üzerinde gri bir pantalonla beyaz bir gömlek var. Gömleğin kolları sıvalı, yakası açık. Masasında, zamanın tanımış şahsiyetleri, arkasında dimdik, başyaveri Celâl Bey. Herkes, birbiriyle kırk yıllık dost gibi Şerefe kalkan kadehler, nüktâtler, kahkahalar... Bu samimiyetin mihrak noktasını, yaratıcısını tahmin güç değil. Onu ve onunla beraber herkesi eğlendirmek için salonde kâh bir şarkıcı görünüyor, kâh bir orkestra güzel parçalar çalıyor.

Salonda bulunanların arasında bir de genç hanım var. Yakın akrabasından iki kişiyle birlikte gelmiş. Lâkin içi bir türlü rahat etmiyor. Aklı, bulundukları yere birkaç adım mesafedeki evinde, şimdi mışıl mışıl uyumakta olan oğlunda. Zira şu anda rengârenk rüyalar görmekte olan Altan, bütün Türk çocukları gibi Atatürk'ü kalbinin tekmil safiyetiyle sevmekte, onu çocuk sevgisinin en büyük kahramanı telâkki etmektedir. Bu sebeple, annesinin, Atatürk'ün yanına gideceğini öğrenince, o da gitmek istemiş, fakat annesi, çocuğun uykusunu kaçırmamak için, onu evde bırakmıştır.

Altan, annesinin, Atatürk'ün yanında bulunduğu sırada, kendisine hediye etmek üzere satın almış olduğu saati, bir müddet sonra, Atatürk'ün eline tutuşturacağını, ve bu suretle, Atatürk'ün, kendisine hediye edeceğini vaad ettiği saatin yerine, bu saati koyacağını bilmiyordu.

Altan, annesinin, Atatürk'ün yanında bulunduğu sırada, kendisine hediye etmek üzere satın almış olduğu saati, bir müddet sonra, Atatürk'ün eline tutuşturacağını, ve bu suretle, Atatürk'ün, kendisine hediye edeceğini vaad ettiği saatin yerine, bu saati koyacağını bilmiyordu.

Altan, geri geri çekiliyor:

— İstemem, annem darılır sonra, diye yalvarıyordu.

Lâkin Atatürk, bu kıymet bilmez hediyeyi onun boynuna takmıştı bile:

— Altan, diye konuştu. Bu saati iyi muhafaza et ve 18 yaşına gelmeden kullanma. Sonra, beni sakın unutma Altan! Ve ilâve etti:

— Senden üstür dilerim, uykusuz bıraktım. Her zaman beni aramanı bekleyeceğim.

Burada göz yaşartıcı bir sahne oldu. Atatürk ve Altan sımsıkı sarılmışlar, ağlıyorlardı. Böylece tam 10 dakika akıp gitti...

* * *

Çocuk sevgisini her şeyin üstünde tutan, çocuk kadar hassas kalpli büyük insanın bir lâhza tereddüt etmeden çıkarıp hediye ettiği eşsiz saati, Sandıkçıoğlu ailesi, bankadaki kasadan alıp, görebilmemiz için eve getirmiş-

Altan Gediz, Atatürk'ün Kendisine Hediye Ettiği Saat ile. (Milliyet, 10 Kasım 1954)

Atatürk'ün hediye ettiği saat ve Altan Gediz, sınıf arkadaşı Orhan Karaveli'nin 1999'da yayınlanan "Bir Ankara Ailesinin Öyküsü" ve 2006'da yayınlanan "Atatürk, Babam ve Ben" başlıklı kitaplarıyla tekrar gündeme geldi. Karaveli'nin kitaplarında Atatürk'ün Altan'a saat hediye ettiğini yazması, bazı gazetelerde haber oldu[31] ve kimi gazeteciler tarafından kamuoyuna aktarıldı.[32]

Orhan Karaveli'nin söz konusu kitaplarından öğrendiğimiz önemli bir husus da, Atatürk'ün Altan'a hediye ettiği saatin akıbetidir. Ailesi, genç yaşında kanserin pençesine düşen Altan'ı kurtarmak için ellerindeki her şeyi satmak zorunda kalır. Sonunda sıra, Atatürk'ün hediye ettiği saate gelir ve aile, 'Atatürk'ün yadigârı' saati Yapı Kredi Bankası'na rehin koyarak borç alır.[33] Altan'ın annesi Bidar Hanım, saatin akıbeti konusunda şu bilgiyi verir: "Ata'mızın yüce anısının yanı sıra biricik yavrumuz Altan'ın da her şeyi olan ailemizin bu en değerli varlığı halen Yapı Kredi Bankası'nın elindedir. Bankanın bunu Anıtkabir Müzesi'ne intikal ettirmesi bizleri çok sevindirecektir. Çocuğu olmayan Altan'ın vasiyeti de budur."[34]

Sonuç

Türk devlet geleneğinde de önemli bir yere sahip olan yöneticilerin hediyeler vermesi anlayışı Atatürk tarafından da sürdürülmüştür. Atatürk'ün imzalı bir fotoğrafını vermekten muhtaç öğrencilere destek sağlamaya kadar maddi-manevi geniş bir hediye yelpazesi olduğu görülmektedir. Ancak, yaşanılan dönem itibarıyla gündelik hayata yeni girmekte olan önemli bir aksesuar olarak saat, Atatürk'ün en çok tercih ettiği hediyelerden birisidir. Belirttiğimiz gibi bunun en iz bırakan iki örneği 1915'te Alman generali Liman von Sanders'e

31 Cumhuriyet, 11 Kasım 2006.

32 Bu yazılardan iki tanesi için bakınız: Yalçın Bayer, "Atatürk O Saati Kime Armağan Etmişti", Hürriyet, 10 Ocak 2006; Abbas Güçlü, "Atatürk'ün Altan'a Armağan Ettiği Saat", Milliyet, 5 Aralık 2015.

33 Yalçın Bayer, "Atatürk O Saati Kime Armağan Etmişti", Hürriyet, 10 Ocak 2006.

34 Orhan Karaveli, a.g.e., s.169.

Çanakkale Muharebelerinde verdiği saati ve 1937'de aralarında herhangi bir akrabalık bağı olmadığı halde küçük Altan Gediz Sandıkçıoğlu'na verdiği saattir. Ancak, şurası da dikkate değer ki, Atatürk bunu bir reklam ya da modern ifadesiyle gösteriş içerisinde yapmamıştır. İçinden geldiği gibi yaşayan Atatürk için bir çocuğu sevindirmekten daha büyük bir mutluluk tasavvur edilemezdi. Bunun içindir ki, servet değerindeki saatini hiç düşünmeden Altan'a hediye etmiştir.

Atatürk'ün hediye olarak saati tercih ettiği başka kişi ve olaylar hakkında da bilgi sahibiyiz. Birkaç örnek vermekle yetineceğiz. Atatürk'ün 1935'te Avrupa'daki binicilik yarışlarında başarılı olan binicilere saat hediye ettiğine dair bir gazete haberi şöyledir: "Atatürk, değerli süvarilerimizi birer kol saatiyle taltif buyurdular. Haber aldığımıza göre, Avrupa'da birçok binicilik müsabakalarına girerek büyük muvaffakıyetler kazanmış olan süvari subaylarımızdan Yüzbaşı Cevat Kula, Teğmen Saim Polatkan, Eyüp Öncü, Cevad Gürkan'a Atatürk tarafından imzalı birer kol saati verilmiştir. Saatlerin birer köşesinde değerli subaylarımızın adları da yazılıdır. Saatleri dün Dolmabahçe Sarayı'nda Cumhurbaşkanlığı Başyaveri tarafından tevdi edilmiştir."[35]

Bir diğer örnek, bundan birkaç yıl sonra, 1937'de Atatürk'ün de bulunduğu Ege manevralarına katılan üst rütbeli subaylara verilen saatlerdir. Başvekil İsmet İnönü'den Cenevre'de bulunmakta olan Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak'a 28 Eylül 1937'de gönderilen yazı şöyledir: "Trakya manevralarında olduğu gibi Ege manevralarında vazife alacak generallere Atatürk'ün imzasını havi hatıra olarak birer saat verilmesi tensip buyrulmuştur. Saatlerin buraca tedariki müşkil olduğundan sizin orada bulunmanızdan istifade ederek tarafınızdan alınmasını rica ediyorum. Saatler 10 tane olacaktır, bunlardan biri Orgeneral İzzettin'e verileceğinden bunun kıymetli ve kullanışlı bir kronometre olması münasip görülmüştür. Saatlerin hepsine Atatürk'ün imzası konulacaktır. Parası derhal telgrafla takdim edilmek üzere işarını saygılarımla dilerim."[36]

İsmet Paşa'nın yazısından anlaşıldığına göre daha önce yapılan Trakya Manevralarına (17-20 Ağustos 1937) katılan subaylar da Atatürk adına saat hediye edilmiştir. Dolayısıyla saat, Atatürk tarafından sıkça tercih edilen bir hediyedir.

Atatürk'ün, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış günü çocuk bayramı olarak ilan etmesi ve manevi evlatlar edinerek eğitimlerine destek olması çocuklara verdiği önemi gösteren çarpıcı örneklerdir. Yurt gezilerinde de en çok çocuklarla ilgilendiği, okumaları için maddi destek verdiği bilinmektedir. Falih Rıfkı Atay'ın anlattığı anekdota göre Atatürk, en yakınındakilere saat armağan etmede isteksiz davranırken, hiç tanımadığı, akrabalık bağı olmayan ve ilk kez gördüğü bir çocuğa, o günü koşullarında servet kabul edilecek değerde bir saat hediye etmesi, her türlü takdirin üzerindedir. Yaptığı tek evliliği uzun sürmediği için çocuk sahibi olamayan Atatürk'ün, İsmet Paşa'yı örnek göstererek evlilikleri teşvik etmesi de hatırlanmalıdır. Kendi çocuğu olmamasına rağmen, bütün bir milletin çocuklarını kendi çocuğu gibi sevmiş ve sahip çıkmıştır. Dolayısıyla Altan'a olan ilgisini de bu çerçevede değerlendirmek gerekir.

35 Cumhuriyet, 30 Temmuz 1935.
36 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 30-10-0-0-197-349-6.

Atatürk'ün Altan'a hediye ettiği saatin, Yapı Kredi Bankası tarafından Anıtkabir Müzesi'ne bağışlanmasının, Atatürk'e ve genç yaştavefat eden Altan'a karşı ödenecek bir minnet borcu olduğunu düşünüyoruz. Bunun aynı zamanda bir vasiyetin yerine getirilmesi gibi manevi yönü büyük bir hizmet olacaktır. Bu noktada, Mustafa Kemal Atatürk'ün Altan'a hediye ettiği saati Anıtkabir Müzesi'ne verme görevi, Yapı Kredi Bankası'na düşmektedir. Bu fikirden hareketle, saatin şu anki durumunu öğrenmek ve saati Anıtkabir Müzesi'ne bağışlama önerimiz hakkındaki düşüncelerini öğrenmek maksadıyla yapı Kredi Bankası Genel Müdürlüğü ile irtibata geçtik. Arzuları üzerine, durumu anlatan bir elektronik posta gönderdik. Ancak şu ana kadar herhangi bir cevap verilmedi.

Aslında Atatürk'ün kimlere hangi hediyeleri verdiği, kimlerden Atatürk'e ne tür hediyeler verildiği/gönderildiğinin tam bir envanteri yoktur. Bu eksikliği gidermek maksadıyla danışmanlığımda Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde İbrahim Çoban tarafından hazırlanmakta olan doktora tezi tamamlanmak üzeredir. Bu tez çalışması münasebetiyle bir kez daha gördük ki, Atatürk'ün protokol işleri nedeniyle olduğu kadar, sıradan insanlara çeşitli zamanlarda ve çeşitli vesilelerle verdiği hediyelerin tam bir envanterini çıkartmak hayli meşakkatli bir iştir. Çünkü diğer devlet yöneticilerinin gönderdiği ve milletinin verdiği hediyelerin çokluğu fazlalığı kadar önemli bir husus da, bunların layıkıyla korunamamış olmasıdır. Bun rağmen şu gerçeği tekrar etmek gerekir ki, Atatürk kadar çok sevilen ve bunun sembolik bir göstergesi olarak, herhangi bir zorlama ve beklenti olmadan, milleti tarafından çok hediye verilen başka bir lider olduğunu sanmıyoruz.

KAYNAKÇA

I- **ARŞİV BELGESİ**

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

II- **GAZETELER**

Akşam, 12 Eylül 1941.

Corriere della Sera, 31 Luglio-1 Agosto 1942.

Cumhuriyet; 30 Temmuz 1935; 6 Haziran 1937; 12 Eylül 1941; 3 Ocak 1966; 11 Kasım 2006.

Halkın Sesi, 13 Eylül 1940; 11 Eylül 1941.

Milliyet, 3 Ocak 1966.

Önce Vatan, 7 Mart 2011.

Son Posta; 6 Haziran 1937.

Tan, 31 Temmuz 1936; 27 Eylül 1940.

III- KİTAP VE MAKALELER

Atatürk, Anekdotlar-Anılar, Derleyen: Kemal Arıburnu, (1960), Ankara.

Atatürk'ün Nöbet Defteri 1931-1938, Toplayan: Özel Şahingiray, (1955), Türk İnkılap Tarihi Yayınları, Ankara.

Atay, Falih Rıfkı, (1980), Çankaya, İstanbul.

Bayer, Yalçın, "Atatürk O Saati Kime Armağan Etmişti", Hürriyet, 10 Ocak 2006.

"Bir Milleti Kurtaran Saat", Cumhuriyet, 13 Ağustos 1935.

"Bir Türk Kızının Kazandığı Muvaffakiyet", Cumhuriyet, 29 Mayıs 1937.

Çelebi, Mevlüt, (2018), "Conkbayırı'nda Atatürk'ün Hayatını Kurtaran Saat"Belgi, C. 2, S. 16 (Yaz. Halil İnalcık Özel Sayısı), ss.744-759.

Görgülü, İsmet, "Liman von Sanders", Atatürk Ansiklopedisi, https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/ bilgi/Liman_Von_Sanders_(_1855-_1929)

Güçlü, Abbas, "Atatürk'ün Altan'a Armağan Ettiği Saat", Milliyet, 5 Aralık 2015.

Halıcı, Şaduman, (2005), "İsmail Müştak Mayakon'dan Yayınlanmamış Bir Anı: Atatürk'ün Bir Çocukla Söyleşisi ve Ona Armağanı", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XXI, S. 63 (Kasım), ss.961-967.

Karaveli, Orhan, "Atatürk'ün Yüzbin Lira'lık Saatini Hediye Ettiği Çocuk", Milliyet, 10 Kasım 1954.

_____, Bir Ankara Ailesinin Öyküsü, (1999), İstanbul.

Mustafa Kemal, Anafartalar Muhârebâtı'na Ait Tarihçe, Yayınlayan: Uluğ İğdemir, (1990), TTK Basımevi, Ankara.

Ruşen Eşref, (1918), "Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat", Çanakkale, 5/18 Mart 331/1915, Yeni Mecmua'nın Fevkalade Nüshası, (18 Mart 1918), Hilal Matbaası, İstanbul, ss.130-143.

Ruşen Eşref, (1930), Anafartalar Kumandanı Mustafa Kemal ile Mülakat, Devlet Matbaası, İstanbul.

Salâhaddin Güngör, "Atatürk'ün Yadigârı", Cumhuriyet, 21 İkincikânun 1939.

Şapolyo, Enver Behnan, (1958), Kemâl Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi, İstanbul.

IV- İNTERNET KAYNAKLARI

http://www.internethaber.com/ataturku-kurtaran-saati-hirsiz-calmis-321898h.htm. (Erişim: 07. 03. 2021)

https://www.ktb.gov.tr/TR-96374/izmir---ataturk-muzesi.html (Erişim: 07. 03. 2021)